Arbeids- og sosialpolitikk i EU – status og utviklingstrekk
Halvårsrapport 2. halvår 2019

Arbeids- og sosialråd Mona Næss
EU-delegasjonen, Brussel, 31. januar 2020

Innhold

1. Innledning 2
1.1. Utviklingstrekk 2
1.2 Minstelønn 2
1.3. Ny Europakommisjon 3
1.4. Status Brexit 5
2. Arbeidsmarkedssituasjonen i EU 6
2.1 Oppdaterte arbeidsmarkedstall fra Employment and Social Development 2019 og Eurostat 6
3. Fattigdomsbekjempelse og sosialpolitikk 7
3.1. Oversikt 7
3.2. Barns rettigheter og barnefattigdom 7
3.3. Ungdom 8
Europeisk ungdomsgaranti 8
Europeisk ungdomsstrategi 9
4. Det finske formannskapet i andre halvår 2019 og prioriteringene for det kroatiske formannskapet i første halvår 2020 9
5. Green Deal 11
6. Status for etablering av det nye arbeidsmarkedsbyrået (ELA) 12
7. Nytt direktiv for å beskytte varslere 12
11. Status - endringer i trygdekoordineringsforordningen 13

1. Innledning

1.1. Utviklingstrekk

EUs medlemsstater fortsatte forbedringen i arbeidsmarkedet også i annet halvår 2019 med høy sysselsetting og rekordlav arbeidsledighet (6.2 % EU 28 i desember). Men selv om arbeidsmarkedsforholdene er i bedring, gir kjønnslikestilling, lønnsulikhet og fattigdomsbekjempelse fortsatt betydelige utfordringer. Også omfanget av ungdomsledighet gir fortsatt grunn til alvorlig bekymring i noen medlemsstater.

Det er et vedvarende stort fokus på demografi/aldring, ny teknologi/digitalisering, globalisering og fremtidens Europa. Samtidig har klimaendringer seilt opp som den viktigste overordnete driveren for endringer. Spørsmålene er blant annet om hvordan sysselsetting og sosialpolitikk (inkludert ferdighetspolitikk) skal utformes for best å støtte en rettferdig overgang til en konkurransedyktig, miljøvennlig og klimanøytral økonomi, og hvilke tiltak som haster mest for å redusere de negative virkningene av overgangen til en klimanøytral økonomi. Kompetanse, kunnskap og etter- og videreutdanning av arbeidstakere som er berørt ved denne overgangen er viktige stikkord i denne sammenhengen.

Der den siste perioden til Junckerkommisjonen ga et stort antall direktiver og andre rettslige instrumenter, er en nå inne i en annen fase med andre typer initiativer. Gjennomføringen av Den Europeiske Sosiale Søylen som ble proklamert og signert av alle EUs institusjoner i Gøteborg i november 2017 fortsetter som en sentral prioritet. Ursula von der Leyens mål og visjon om et sterkt sosialt Europa for en rettferdig omstilling er nå det bærende veikartet fremover. EU-kommisjonen publiserte en ny «Communication on building a strong social Europe for just transitions» den 14. januar 2020. Her beskrives hvordan sosialpolitikken skal bidra til å levere på dagens utfordringer og muligheter. Foreløpig foreligger det ingen konkrete forslag om regelendringer, og Kommisjonen er i en fase der en ber om innspill og tilbakemelding om videre tiltak innenfor sysselsetting og sosiale rettigheter. Tanken er å samle alle innspill i en handlingsplan i 2021 for å gjennomføre den sosiale søylen på alle nivå. Følgende nøkkeltiltak/forslag er varslet og kommer fremover:

- Fair minimum wages for workers in the EU
- A European Gender Equality Strategy and binding pay transparency measures
- An updated Skills Agenda for Europe
- An updated Youth Guarantee
- Platform Work Summit
- Green paper on Ageing
- Strategy for persons with disabilities
- Demography Report
- European Unemployment Re-insurance Scheme

Se dokumentsamling for blant annet oversikt over leveranser her.

1.2 Minstelønn

Det er særlig spørsmålet om at kommisjonen vil foreslå et «rettslig instrument» om minstelønn på EU-nivå og hva det i så fall blir, som har vakt oppmerksomhet. Prosessen som eventuelt skal føre frem til et forslag ble (offisielt) satt i gang 14. januar da Kommisjonen konsulterte de europeiske arbeidslivspartene om saken. Slik konsultasjon med partene på europeisk nivå er obligatorisk etter artikkel 154 i Traktaten om den Europeiske Unions funksjonsmåte. Partene høres her både om de

anser at det er behov for et EU-initiativ på dette konkrete området, og om de kan tenke seg å ha en sosial dialog (forhandle) om et tiltak. I følge konsultasjonsdokumentet, tas det ikke sikte på å harmonisere minstelønnsnivået på europeisk plan. Et EU-initiativ vil dessuten respektere nasjonale tradisjoner, kollektive forhandlinger og arbeidslivspartenes autonomi.

Et EU-tiltak vil ikke etablere en enhetlig mekanisme for å beslutte minstelønn, og heller ikke etablere et lønnsnivå som faller innenfor den kontraktsrettslige friheten til arbeidslivets parter nasjonalt og innenfor medlemsstatenes kompetanse.

Minstelønnssaken har bakgrunn i at situasjonen for lavlønte i mange land i EU er blitt verre og ulikhetene er blitt større. For disse gruppene er kjøpekraften forverret og omtrent en av seks arbeidstakere har lav inntekt. Denne andelen har vært økende. (" on average in the EU from 16.7% to 17.2% between 2006 and 2014 , with significant increases in some countries. In-work poverty has seen a similar trend, increasing, between 2005 and 2018, from 8.1% to 9.6%.")

I følge konsultasjonsdokumentet vil minimumslønn beskytte de med lav inntekt og lav forhandlingskraft. Det vil kunne avhjelpe «…in-work poverty and wage inequality at the lower end of the wage distribution." Det vil også støtte kampen for likelønn mellom kjønnene, kvinners deltakelse i arbeidslivet og styrke insentivene for å arbeide.

22 medlemsstater har en ordning med lovfestet minstelønn i dag, mens seks land har tariffavtaler som lønnsfastsettelsesinstrument. Andelen arbeidstakere som kun har minimumslønn, varierer fra under 5% til ca 20%. Kommisjonen trekker frem en rekke utfordringer knyttet til dagens ordninger, blant annet lønns adekvathet, lønns dekning, involvering av partene og rutiner for endringer/oppdateringer i satsene.

I følge Kommisjonen kan et EU initiativ styrke pågående nasjonale reformer og kunne bidra til en "…upward convergence in working conditions" – dvs avhjelpe økende ulikheter, gi bedre kjøpekraft og «ensuring a level playing field for businesses within a Single Market where competition is based on productivity and innovation.

Kommisjonen ber partene om svar på diverse spørsmål, blant annet om det er behov for et felles EU-system for minstelønn og om de vil vurdere å forhandle om saken.

Konsultasjons dokumentet er først og fremst beskrivende og sier ikke noe om hvordan et eventuelt fremtidig forslag kan utformes for å ivareta både land som har lovfestet minimumslønn og mulige unntak for land som har inntektsfastsetting ved tariffavtaler forhandlet frem av partene i arbeidslivet. Annen gangs konsultasjon forventes utsendt 4. mars 2020, og da kan innholdet i et forslag antas å være beskrevet nærmere.

1.3. Ny Europakommisjon

Høstsesjonen 2019 var svært preget av valget av nye ledere i EU. Etter at våren og sommeren fokuserte på valget av nytt Europaparlament, handlet Brussel-høsten mye om å få på plass en ny Kommisjon. Medlemslandene utpekte i begynnelsen av juli tyske Ursula von der Leyen til kommisjonspresident. Det følger av EUs regelverk at Europaparlamentet skal godkjenne den samlede kommisjonen før den kan tiltre, og det skjer først etter en grundig og tidkrevende (skriftlig og muntlig) prosess. Den 27. november 2019 godkjente Europaparlamentet endelig von der Leyens samlede politiske toppledelse (college of commissioners). Europaparlamentets tenketank har utarbeidet et samlet dokument som beskriver de viktigste prioriteringene til den nye kommisjonen: Von der Leyens prioriteringer for 2019 - 2024 .

Von der Leyen har gjort flere organisatoriske grep, blant annet har hun gitt den politiske ledelsen i Kommisjonen en mer hierarkisk struktur (med seg selv øverst, fulgt av tre «utøvende visepresidenter», fem «ikke-utøvende visepresidenter» og til slutt 18 «alminnelige kommissærer»).

Nedenfor følger en beskrivelse av arbeids- og sosialkommissær Nicholas Schmit, og hans porteføljge. Deretter gis korte presentasjoner av andre kommissærer/visepresidenter som anses relevante for arbeids- og sosialfeltet.

- Nicolas Schmit – Kommissær for arbeid og sosiale rettigheter. Han er sosialdemokrat fra Luxembourg og har fortid som arbeids- og sosialminister der. Han ble valgt til Europaparlamentet og var en kort periode medlem i Arbeids- og sosialkomiteen der rett før han ble utnevnt som kommissær. Ursula von der Leyen ga Schmit i oppdrag å

  > *«…styrke Europas sosiale dimensjon og sikre at de som er i arbeid, blir støttet for å tjene til livets opphold, og de som er uten arbeid blir støttet for å finne en jobb og få ferdighetene de trenger. Kjernen i dette er behovet for verdighet, rettferdighet og velstand for europeere. Vårt beste instrument for å levere dette er den europeiske søylen for sosiale rettigheter og dens 20 prinsipper. Jeg vil at du skal utvikle en handlingsplan for å implementere søylen, samarbeide tett med medlemsstatene og respektere subsidiaritetsprinsippet fullt ut. Vi må sørge for at arbeid lønner seg og gir en anstendig levekår. Du bør legge frem et juridisk instrument for å sikre at hver arbeidstaker i vår union har en rettferdig minstelønn. Dette kan gjøres gjennom tariffavtaler eller lovbestemmelser, avhengig av hvert lands tradisjoner. "Tydelige og forutsigbare arbeidsforhold er avgjørende for vår økonomiske modell. Jeg vil at du skal overvåke og håndheve eksisterende EU-lovgivning på dette området nøye og se på måter å forbedre arbeidsforholdene i plattformøkonomien. "*

  Blant Schmits sentrale oppgaver er også å bekjempe fattigdom og forbedre unges stilling. Han skal utvikle en europeisk barnegaranti og styrke EUs ungdomsgaranti, som skal hjelpe unge inn på arbeidsmarkedet. Han skal bidra i grunnleggende digital opplæring til unge som benytter seg av ungdomsgarantien eller er arbeidsløse, samt styrke yrkesutdanningen for unge. Schmit skal vurdere virkemidler for å hjelpe vanskeligstilte familier og unge inn på boligmarkedet, og å inkludere funksjonshemmede i arbeidslivet. Han vil også spille en viktig rolle når det gjelder arbeidet for å sikre økt åpenhet om lønn og for å begrense kjønnsbaserte forskjeller i lønns- og pensjonsinntekter. Se her for oversikt over kommissærens oppgaver og kabinett.

- Margrethe Vestager fra Danmark er konkurransekommissær og «utøvende visepresident» for «a Europe fit for the Digital Age». Vestager skal koordinere Kommisjonens arbeid med kunstig intelligens, arbeidet med ny lovgivning om digitale tjenester,
- Frans Timmermans er fra Nederland, og leder arbeidet med det grønne skiftet. Han er «utøvende visepresident» for «the European Green Deal».
- Helena Dalli er fra Malta og er kommissær for likestilling, ikke-diskriminering, funksjonshemmedes rettigheter.
- Didier Reynders er fra Belgia, og kommissær for justis og rettssikkerhet. Han har ansvar for blant annet digitalisering og for Kommisjonens arbeid med personvernforordningen (GDPR). Han skal også bidra til å utarbeide lovgivning om kunstig intelligens, og sikre at grunnleggende rettigheter ivaretas i regelverksutviklingen på det digitale området. Reynders skal også bidra i arbeidet med ny likestillingsstrategi, særlig for å sikre at grunnleggende verdier og rettsstatsprinsipper ivaretas.

- Mariya Gabriel er fra Bulgaria og er kommissær for «innovasjon, forskning, kultur, utdanning og ungdom». Hun er blant annet ansvarlig for Erasmus+ (herunder ungdomsdelen), Det europeiske solidaritetskorpset, EUs ungdomsstrategi og EUs ungdomsdialog. Gabriel leder arbeidet med å oppgradere EUs handlingsplan for digital utdanning, som har som formål å utjevne ulikheter i digitale ferdigheter.
- Dubravka Suica er fra Kroatia) er ansvarlig for en nyopprettet portefølje for «demokrati og demografi». Hun skal blant annet vurdere tiltak for å motvirke at unge forlater distriktsområder, blant annet gjennom bruk av EUs ungdomsgaranti, og hun skal utrede demografiske konsekvenser av aldring. Suica skal også koordinere Kommisjonens arbeid med å balansere arbeid og privatliv i nært samarbeid med Helena Dalli.
- Thierry Breton er fra Frankrike og er kommissær for det indre markedet. Han leder Kommisjonens arbeid med digital økonomi, «det digitale skiftet» og en europeisk datastrategi. Han skal bygge ned handelshindringer for varer og tjenester og fjerne kunstige skiller mellom digitale og fysiske markeder. Han leder Kommisjonens arbeid med å utarbeide regler for «menneskesentrert» kunstig intelligens, og, i nært samarbeid med Vestager, arbeidet med ny digital tjenestelovgivning («digital services act»). [1]

1.4. Status Brexit

Fra og med 1. februar 2020 er Storbritannia hverken EU-medlem eller part i EØS-avtalen, men en overgangsperiode trådte i kraft i EU, i Storbritannia og i Norge samme dag. I denne overgangsperioden behandles Storbritannia som om landet fortsatt var medlem av EU og EØS, med de samme plikter og rettigheter. Men britiske myndigheter vil ikke være representert i EUs besluttende organer. Mellom Norge og Storbritannia blir alt som før inntil overgangsperioden utløper. Overgangsperioden vil i første omgang vare til 31. desember 2020, med mulighet for forlengelse dersom EU og Storbritannia blir enige om å forlenge den.

Næringsvirksomhet, godkjenninger, personbevegelser og annen aktivitet som fant sted under EØS-vilkår før brexit, vil fortsatt kunne finne sted gjennom hele overgangsperioden etter brexit, under de samme betingelsene. Plikter og rettigheter som gjelder for alle EU- og EØS-land og -borgere, vil også gjelde for og i Storbritannia. Dette gjelder også nye EU-regler som trer i kraft i overgangsperioden.

Norge og Storbritannia er enige, sammen med Island og Liechtenstein, om en avtale som ivaretar rettighetene til borgere som har opptjent EØS-rettigheter i hverandres land før overgangsperiodens utløp. Etter denne avtalen beholder nordmenn i Storbritannia, og briter i Norge, som har opptjent rettigheter til blant annet opphold og arbeid i sitt vertsland, disse rettighetene også etter at overgangsperioden er over. Britiske myndigheter har iverksatt et eget system for registrering av EU/EØS-borgere i Storbritannia, som inkluderer norske borgere, for å sikre at disse beholder sine rettigheter.

I overgangsperioden skal Storbritannia være bundet overfor EU til å etterleve EU-retten. Dette omfatter forpliktelser som følger av alle folkerettslige avtaler Storbritannia nå er bundet av gjennom sitt EU-medlemskap. Det innebærer blant annet at EU dermed vil behandle Storbritannia som om den britiske stat fortsatt er omfattet av bestemmelsene i EØS-avtalen, og Storbritannia vil være bundet av EØS-avtalens forpliktelser, herunder overfor norske borgere.

[1] Omtalen av de nye kommissærene bygger på beskrivelsen i Forbruker-, likestillings-, familie- og oppvekstråd Joachim Nilsen Frislids halvårsrapport 28. januar 2020

Etter at overgangsperioden er over vil det være nye betingelser som gjelder. Hvilke betingelser som da skal gjelde, vil være del av de kommende forhandlingene mellom Norge og Storbritannia om det fremtidige forholdet mellom landene.

2. Arbeidsmarkedssituasjonen i EU

2.1 Oppdaterte arbeidsmarkedstall fra Employment and Social Development 2019 og Eurostat

Sysselsetting

EUs medlemsstater fortsatte forbedringen i arbeidsmarkedet også i annet halvår 2019, se nærmere i utkastet til Joint Employment Report 2020 . Nedenfor følger noen hovedpunkter fra rapporten (publisert 17. desember 2019).

Europa gjør fremskritt når det gelder gjennomførelsen av den europeiske søyle for sosiale rettigheter. Ifølge den sosiale resultattavlen som er utarbeidet for å overvåke søylen, er arbeidsmarkedsmessige og sosiale tendenser i EU fortsatt positive for 9 av 14 nøkkelindikatorer. De øvrige 5 var enten stabile eller viste i gjennomsnitt en lidt negativ utvikling i forhold til det foregående år (dvs. unge som forlater utdannelsessystemer for tidlig, forskjell i menns og kvinners sysselsetting, trygder og andre sosiale overføringers påvirkning på fattigdomsbekjempelse, inntektsfordeling og selvrapporterte uoppfylte behov for legebehandling). Alle medlemsstater med unntak av Nederland har minst én indikator, som ligger betydelig under gjennomsnittet (eller som har en vesentlig negativ tendens).

Sysselsettingen økte for femte år på rad i 2018, dog i et lavere tempo enn i 2017 (dvs. med 1,3% mot 1,6%). Total sysselsetting fortsatte også å vokse i moderat tempo i de tre første kvartalene av 2019, og nådde 241,5 millioner i tredje kvartal 2019 - 2,1 millioner flere jobber enn for et år siden og det høyeste nivået noensinne i EU. På årsbasis forventes den totale sysselsettingen å øke med 1% i 2019 og 0,5% i 2020.

Sysselsettingsnivåene i medlemsstatene varierer fortsatt sterkt selv om samtlige har sett forbedring. Det er en forskjell på ca 23 pp mellom landet med lavest rate (Hellas, 59,5%), og landet med høyeste rate (Sverige, 82,6%).

Sysselsettingsraten har videre økt i alle aldersgrupper, ikke minst blant hos de eldre (55-64). Sysselsettingen for eldre gikk opp fra 57,1% i 2017 til 58,7% i 2018. I følge Kommisjonen kan dette skyldes virkningen av demografiske faktorer (for eksempel at mer aktive kohorter har erstattet tidligere år) men også effekten av pensjonsreformer i flere medlemsstater.

I følge Kommisjonens prognoser, vil total sysselsetting vokse i 2019 og 2020, men i et lavere tempo enn i 2018.

Arbeidsledighet

Eurostat anslår at 15.475 millioner menn og kvinner i EU-28, hvorav 12.251 millioner i euroområdet (EA-19), var arbeidsledige i desember 2019. Sammenlignet med november 2019 ble antall arbeidsledige redusert med 80 000 i EU-28 og 34 000 i euroområdet. Sammenlignet med desember 2018 falt arbeidsledigheten med 747 000 i EU-28 og med 592 000 i euroområdet. Sesongjustert arbeidsledighet i euroområdet var 7,4% i desember 2019, ned fra 7,5% i november 2019 og fra 7,8% i desember 2018.

Arbeidsledigheten i EU-28 var 6,2% i desember 2019, ned fra 6,3% i november 2019 og fra 6,6% i desember 2018. Dette er det laveste siden starten på EUs månedlige ledighetsoversikter i januar 2000.

Blant medlemslandene ble de laveste arbeidsledighetstallene i desember 2019 registrert i Tsjekkia (2,0%), Tyskland og Nederland (begge 3,2%). Den høyeste arbeidsledigheten ble målt i Hellas (16,6% i oktober 2019) og Spania (13,7%).

Sammenlignet med for ett år siden, falt arbeidsledigheten i 21 medlemsstater, den holdt seg stabil i Danmark, mens den økte på Kypros (fra 7,4% til 7,6%), Slovenia (fra 4,4% til 4,6%), Litauen (fra 5,8% til 6,1%), Portugal (fra 6,6% til 6,9%), Luxembourg (fra 5,2% til 5,6%) og Sverige (fra 6,5% til 6,9%). De største reduksjonene i ledighet ble registrert i Hellas (fra 18,5% til 16,6% mellom oktober 2018 og oktober 2019), Bulgaria (fra 4,7% til 3,7%), og Kroatia (fra 7,3% til 6,4%).

Ungdomsledigheten

I desember 2019 var 3.155 millioner unge personer (under 25 år) arbeidsledige i EU-28, hvorav 2.213 millioner var i euroområdet. Sammenlignet med desember 2018, falt ungdomsledigheten med 143 000 i EU-28 og med 129 000 i euroområdet.

I desember 2019 var ungdomsledigheten 14,1% i EU-28 og 15,3% i euroområdet, mot henholdsvis 14,6% og 16,2% i desember 2018. I desember 2019 ble de laveste tallene målt i Tsjekkia (4,3%), Tyskland (5,8%) og Nederland (6,7%), mens de høyeste ble registrert i Hellas (35,6% i oktober 2019), Spania (30,0%) og Italia (28,9%).

3. Fattigdomsbekjempelse og sosialpolitikk

3.1. Oversikt

Den sosiale situasjonen I EU fortsetter å bedres. Vekst i sysselsetting har bidratt til å øke inntekter og gitt synlig reduksjon i fattigdom og sosial utstøting. Men selv om generelle økonomiske- og sysselsettingsutsikter fortsatt er positive, har usikkerheter økt og det eksisterer fortsatt viktige utfordringer.

Ansvar og myndighet i sosialpolitikken ligger i medlemslandene, men EUs institusjoner koordinerer politikkene blant annet ved hjelp av Social Protection Committee (SPC). Gjennom SPC gir EU et rammeverk for nasjonal strategiutvikling for sosial beskyttelse og sosiale investeringer, samt for å koordinere politikk om problemstillinger knyttet til fattigdom og sosial utstøtelse, helse, langtidspleie og pensjon.

SPC har utviklet et overvåkingsverktøy som identifiserer årlige viktige sosiale trender i EU. Den siste utgaven av denne «Social Protection Performance Monitor» (SPPM), er basert på oppdatering fra januar 2020. Fortsatt pekes på en generell forbedring i den sosiale situasjonen i EU og at rundt halvparten av medlemslandene viser betydelig fall i risikoen for fattigdom eller sosial eksklusjon. Men utsiktene til å nå Europa 2020-målet om å løfte minst 20 millioner mennesker ut av risikoen for fattigdom eller sosial eksklusjon er ikke innen rekkevidde.

Det er utviklet en rekke indikatorer som måles jevnlig og som gjør det mulig å sammenligne beste praksis og måle fremdrift mot de felles målene. Indikatorene er de siste årene utformet mer og mer i tråd med prinsippene i den Europeiske søylen for sosiale rettigheter. Det gir større muligheter for å kunne måle konkret utvikling på prinsippene i søylen. Se eksempel på resultater i de ulike landene Her

3.2. Barns rettigheter og barnefattigdom

Den 20. november 2019 ble 30-årsjubileet til FNs barnerettskonvensjon feiret med høynivåkonferanse i Brussel. Barnefattigdom og barn i migrasjon ble gjennomgående fremhevet som spesielt utfordrende. Debatten ga blant annet innblikk i EU-kommisjonens planer for å fremme barns

rettigheter. Kommisjonens visepresident Vera Jourová viste for eksempel til at Kommisjonen vil jobbe for å begrense barnefattigdom og vil i 2021 foreslå en barnegaranti, som skal sikre alle barn i EU tilgang til grunnleggende tjenester, se nærmere om dette initiativet i meldingen "et sterkt sosialt Europa" av 14. januar 2020.

I følge et notat fra Europaparlamentet fra september 2019, lever rundt 21% av europeiske barn i fattigdom (målt som at inntektene i husholdningene der de bor er lavere enn 60% av medianinntekten i det aktuelle landet). I følge samme notat, lever 8.5% av europeiske barn i *«severe material deprivation»* og 9.3% i husholdninger der ingen har arbeid. Parlamentet understeker at barnefattigdom er et problem i alle EUs medlemsland, selv om det er mest utbredt i Øst-Europa, Baltikum og Middelhavsregionen.

Europaparlamentet har lenge oppfordret Kommisjonen og medlemslandene til å innføre en europeisk barnegaranti. Parlamentet foreslo dette første gang i 2015, i en resolusjon om "å redusere ulikheter med spesielt fokus på barnefattigdom". Tanken var å sikre alle barn som lever i fattigdom tilgang til gratis helsetjenester, utdanning, omsorg, adekvat bolig og ernæring, som ledd i en integrert plan for å bekjempe barnefattigdom. Parlamentet oppfordret i 2017 igjen Kommisjonen til å utrede mulighetene for en slik ordning.

Ut over de politiske erklæringene, arbeider Kommisjonen med en studie som ser på hvordan en mulig ordning kan bidra til å bekjempe fattigdom og sosial utestengelse, særlig blant de mest vanskeligstilte barna i EU, og sikre disse barna tilgang til de tjenestene som Europaparlamentet har fremhevet i sine resolusjoner. Studien har fokus på spesielt sårbare grupper, som barn i usikre familiesituasjoner, barn på institusjoner, flyktning- og migrantbarn og barn med funksjonsnedsettelser. En foreløpig rapport fra studien ventes ferdigstilt i løpet av første kvartal 2020. En konferanse om resultatene fra studien er planlagt i Brussel 17. februar 2020.

3.3. Ungdom

Europeisk ungdomsgaranti

[2]Den europeiske ungdomsgarantien er en felles forpliktelse EUs medlemsland har påtatt seg til å sikre alle under 25 nye muligheter for utdanning, yrkesopplæring eller arbeid dersom de mister jobben eller faller ut av utdanningsløpet. Grunnlaget for forpliktelsen er en Rådsresolusjon fra april 2013.

Ifølge Kommisjonen, har ungdomsgarantien fungert godt så langt. Den mener at i tillegg til at europeisk økonomi har forbedret seg vesentlig siden finanskrisen, har ungdomsgarantien også hatt betydning. Tallene er i alle fall positive. Siden 2014 har mer enn 5 millioner unge registret seg i systemet årlig, og blant disse har mer enn 3.5 millioner takket ja til tilbud om arbeid, utdanning eller yrkesopplæring. Kommisjonen sier dessuten at på de 5 årene ungdomsgarantien har eksistert, har arbeidsmarkedet for unge forbedret seg kraftig. I dag er det 2.3 millioner færre unge arbeidsledige i EU og 1.8 millioner færre unge som faller utenfor arbeid, utdanning og yrkesopplæring. Ungdomsledigheten har sunket fra en topp på 24% i 2013 til 14% i 2019, og andelen i aldersgruppen 15 til 24 som faller utenfor disse systemene har sunket fra 13.2% i 2012 til 10.3% i 2018.

EUs vilje til å jobbe videre med ungdomsgarantien ble bekreftet med Den europeiske søylen for sosiale rettigheter fra 2017. Den nye Kommisjonen har også flagget denne saken høyt. Den er utpekt som en prioritet på det sosiale området både i de politiske retningslinjene til von der Leyen fra juli 2019 og i meldingen "et sterkt sosialt Europa" av 14. januar 2020. I disse dokumentene erklærer Kommisjonen

[2] Beskrivelsene av ungdomsfeltet er delt av Forbruker-, likestillings-, familie- og oppvekstråd Joachim Nilsen Frislid,

at den vil foreslå tiltak for å styrke ungdomsgarantien i siste kvartal 2020. Målet er å gi flere unge bedre arbeids- og karrieremuligheter, spesielt utsatte unge, som ungdom med funksjonshemming, immigrasjonsbakgrunn og unge foreldre. Ungdomsgarantien skal nå gjøres til et permanent virkemiddel mot ungdomsarbeidsløshet. Budsjettet til ungdomsgarantien forslås økt og det vil bli innført rapporteringsforpliktelser for å sikre gjennomføring i alle medlemsland.

I alle fall tre kommissærer vil stå sentralt i arbeidet med å styrke ungdomsgarantien: Mariya Gabriel, kommissær for innovasjon, forskning, kultur, utdanning og ungdom er ansvarlig for Kommisjonens ungdomsarbeid. Dubravka Suica, visepresident for demokrati og demografi, skal motarbeide at unge forlater distriktsområder, blant annet gjennom bruk av ungdomsgarantien. Arbeidskommissær Nicolas Schmit skal legge til rette for å hjelpe unge inn på arbeidsmarkedet. Han skal jobbe for forutsigbare arbeidsforhold for unge arbeidstagere og vil også vurdere å utarbeide tilbud om grunnleggende digital opplæring til unge som benytter seg av ungdomsgarantien eller er arbeidsløse.

Europeisk ungdomsstrategi

Den europeiske ungdomsstrategien er rammeverket rundt medlemslandenes samarbeid på ungdomsfeltet for perioden 2019 til 2027. Grunnlaget er en Rådsresolusjon fra 2018. Strategien skal legge til rette for at ungdom kan delta aktivt i samfunnslivet. Strategien fokuserer på begrepene «engasjere», «knytte sammen» og «skape muligheter». Noe mer konkret innebærer dette at unge skal kunne bestemme over egne livsvalg, oppmuntres til å være aktive samfunnsborgere, hjelpe til mot sosial eksklusjon av ungdom og bidra til at politiske beslutningsprosesser tar høyde for unges ønsker og behov. Innenfor rammene av strategien har 11 målsetninger blitt definert gjennom en europeisk ungdomsdialog i 2017 og 2018, der unge europeere fra alle medlemslandene deltok.

Det kroatiske Rådsformannskapet vil våren 2020 fortsette arbeidet med å gjennomføre EUs ungdomsdialog i tråd med ungdomsstrategien. Kroatia ser ungdomsdialogen som en nøkkel til at ungdom kan engasjere seg i politiske beslutningsprosesser. Kroatia er tredje land ut i den inneværende «formannskapstrioen» (Romania, Finland og Kroatia samarbeider tett, ettersom deres rådsformannskap etterfølger hverandre). Kroatia vil oppsummere det denne trioen har gjort det siste halvannet året for å følge opp EUs ungdomsstrategi. Trioen har fokusert på noen av de 11 målene i EUs ungdomsstrategi, knyttet til nøkkelbegrepet «å skape muligheter for ungdom». Kroatia samler og analyserer nå data om dette, og tanken er at Rådet skal vedta en resolusjon om å skape muligheter for unge på grunnlag av resultatene fra ungdomsdialogen så langt. Resultatene kan også inntas i Rådskonklusjonene om unge i distriktsområder, som er påtenkt for Rådsmøtet for ministre for utdanning, ungdom, kultur og idrett ((EYCS) 18. og 19. mai 2020.

På Kommisjonens side, er Mariya Gabriel, kommissær for innovasjon, forskning, kultur, utdanning og ungdom, ansvarlig for Kommisjonens arbeid med den europeiske ungdomsstrategien.

4. Det finske formannskapet i andre halvår 2019 og prioriteringene for det kroatiske formannskapet i første halvår 2020

Rumenerne sluttførte behandlingen av en rekke direktiver og annet regelverk i løpet av sitt formannskap første halvår 2019 (blant annet ELA-forordningen, Direktiv om bedre balanse mellom arbeidsliv og privatliv, Direktiv om tydelige og forutsigbare arbeidsvilkår, Endringer av direktivet om kreftfremkallende stoffer i arbeidslivet og Siste endring). De fullførte også trilogforhandlinger med Europaparlamentet og Kommisjonen om direktivforslaget om beskyttelse av varslere (whistleblowers), og dette direktivet ble formelt vedtatt i oktober 2019.

Finland tok over EU-formannskapet 1. juli 2019 Finlands formannskapsprogram. Finnene hadde som en av sine overordnede tematiske prioriteter å fokusere på sammenhenger mellom

velferd og økonomisk vekst (the Economy of Wellbeing). Dette innebærer blant annet å sette fokus på pågående forandringer for sysselsetting og virksomheter som konsekvens av globaliseringen og den digitale økonomien.

Arbeids- og sosialministrene hadde en politisk debatt om temaet på et ekstraordinært møte den 8. juli, basert på et Notat fra formannskapet samt et notat fra OECD om samme tema. Den politiske diskusjonen dreide seg om EUs rolle og muligheter når det gjelder å skape et «dynamisk, innovasjonsvennlig såvel som miljømessig- og sosialt bæredyktig Europa».

I følge finnene er poenget å gi en helhetlig tilnærming til politikkutforming utover BNP som et verktøy for måling av markedsproduksjon og økonomisk vekst. Hovedsynet går på at mens menneskers velvære er en verdi i seg selv, er det også viktig for å sikre bærekraftig langsiktig økonomisk vekst. Man vil øke forståelsen i EU om hvordan velferdspolitikker og strukturer øker produktiviteten, genererer økonomisk vekst, øker sysselsettingen, og støtter finanspolitisk bærekraft og samfunnsstabilitet. Finnene tar til orde for en tverrfaglig tilnærming idet det tas hensyn til at en bærekraftig langsiktig økonomisk vekst avhenger av mer inkluderende sosial beskyttelse, mer likestilling mellom kjønnene, bedre helsetjenester og mer tilgjengelig utdanning og kompetanse.

Det finske EU-formannskapet fikk vedtatt rådskonklusjoner om dette på arbeidsministermøtet i oktober 2019.

Finnene ledet også diskusjoner om de sosiale konsekvensene av klimaendringer, og la frem et Diskusjonsnotat om de sosiale aspektene ved overgang til et klimanøytralt EU på sitt ekstraordinære arbeidsministermøte 8. juli 2019. Finnene skriver at det er allerede 4 millioner "grønne jobber" i EU, men omstillingene vil sette i gang vekst også i nye sektorer. Videre investeringer i industriell modernisering, energikonvertering, sirkulær økonomi, ren mobilitet, grønn og blå infrastruktur og bioøkonomi vil skape ny og lokal sysselsetting med høy kvalitet. Tiltak og retningslinjer for gjennomføring av EUs klima- og energimål for 2020 har allerede økt EUs arbeidsstyrke med 1-1,5%, og denne trenden vil fortsette. Se omtalen av VDL-kommisjons store satsing om en Green Deal nedenfor under punkt 5.

Kroatia ble medlem av EU i 2013, og er det nyeste medlemmet i Unionen. Landet er sist ut av den inneværende «formannskapstrioen» Romania, Finland og Kroatia, som samarbeider nært. Kroatias presidentskapsprogram bygger blant annet på de foregående programmene fra Romania og Finland. Disse landene arbeider i tillegg på grunnlag av et felles "trioprogram" for perioden januar 2019 til juni 2020. Kroatia tok over formannskapet 1. januar med følgende slagord: «Et sterkt Europa i en verden av utfordringer". Landet vil fokusere på fire prioriteringer:

Et Europa som utvikler seg

Et Europa som kobles sammen

Et Europa som beskytter

Et innflytelsesrikt Europa

Større milepæler for det kroatiske formannskapet vil være å få til en løsning om det nye flerårige økonomiske rammeverket (MFF), en god og ordnet Brexit, organisere toppmøtet mellom EU og Vest-Balkan og forberede konferansen om Europas fremtid.

Kroatia ønsker å prioritere flere saker på det sosiale området, for eksempel den demografiske utvikling, økt likestilling, forbedre utsatte grupper på arbeidsmarkedet som barn og unges situasjon, samt mennesker med funksjonsnedsettelser og romabefolkning.

5. Green Deal

Diskusjoner og utredninger knyttet til klimaendringer og bærekraftig utvikling er høyt prioritert i EUs institusjoner også på arbeids- og sosialfeltet. Se nærmere i Faktaark fra den forrige kommissæren "Zooming in on the social impact of climate change" og Towards a greener future: employment and social impacts of climate action .

Mens antall jobber innen bygg, landbruk, skogbruk og fornybar energi vokser, vil konvertering etter formannskapets syn være vanskelig i en rekke sektorer. Regioner hvor økonomien er avhengig av aktiviteter som enten forventes å avta, eller som må endre seg i fremtiden, er spesielt berørt (gruvedrift, olje- og gassutvinning). Energikrevende sektorer (stål, sement og kjemikalier), som bilprodusenter, vil oppleve et skifte til nye produksjonsprosesser som krever ny kunnskap og kompetanse. Regioner som er økonomisk avhengige av disse sektorer vil bli utfordret, mange av dem i Sentral-og Øst-Europa.

Diskusjonen i EU vil også fokusere på at det må tas hensyn til at arbeidsstyrken blir mindre og eldre, og at arbeidskraft i økende grad blir erstattet av teknologiske endringer, inkludert digitalisering og automatisering.

Den nye Europakommisjonen har det grønne skiftet som sin hovedprioritering. I desember 2019 la Kommisjonen frem en melding (communication) som setter rammen for EUs grønne reformprogram (European Green Deal). Dette blir Kommisjonens «første veikart» (initial roadmap) for hvordan EU skal bli et klimanøytralt samfunn basert på en bærekraftig vekst. Med "Green Deal" legger Europakommisjonen opp til en ambisiøs omstilling som skal gi en mer bærekraftig økonomisk utvikling med mindre forurensing og lavere klimagassutslipp, bedre helse, økt livskvalitet og nye arbeidsplasser. Den vektlegger et bredt partnerskap med både næringsliv, kommuner og regioner, i tillegg skal det sivile samfunn og innbyggerne engasjeres i omstillingen. Meldingen er forankret i EUs strategiske agenda som ble vedtatt på Det europeiske råd i juni 2019. En av hovedprioriteringene som stats- og regjeringssjefene samlet seg om, var å jobbe sammen om et klimanøytralt, bærekraftig, rettferdig og sosialt Europa med global konkurransekraft.

EUs Green Deal skal være Kommisjonens styringsdokument for en grønn omstilling som over tid vil gi økt konkurransekraft og nye arbeidsplasser. Slik skal EU bli godt skodd til å håndtere den harde globale konkurransen på lengre sikt. Dette skal gå hånd i hånd med en politikk som legger til rette for et sosialt inkluderende samfunn og unngå at samfunnsgrupper faller utenfor i den krevende omstillingen man står overfor. I januar 2020 fremmet derfor Kommisjonen en økonomisk tiltakspakke, «en rettferdig overgangsmekanisme», som skal bidra med finansiering til de regionene som vil stå overfor den mest krevende omstillingen. Kommisjonen er opptatt av at det må gis mye oppmerksomhet til potensielle avveininger mellom økonomiske, miljømessige og sosiale mål. Green Deal vil benytte seg av alle virkemidler; regulering og standardisering, investeringer og innovasjon, nasjonale reformer, dialog med arbeidslivets parter og internasjonalt samarbeid. Den europeiske søylen for sosiale rettigheter vil være førende for å sikre at ingen blir etterlatt. Overgangen kan bare lykkes hvis den gjennomføres på en rettferdig og inkluderende måte. De mest sårbare i samfunnet er samtidig de som er mest utsatte for skadevirkninger av klimaendringer og miljøforringelse. Samtidig vil styring av overgangen føre til betydelige strukturelle endringer, blant annet i forretningsmodeller og kompetansekrav, og borgerne, avhengig av deres sosiale og geografiske forhold, vil bli berørt på forskjellige måter. Ikke alle medlemsstater, regioner og byer starter overgangen fra samme nivå eller har samme kapasitet til å svare. Dette gjelder blant annet regioner med avhengighet knyttet til kull eller andre utslippsintensive energikilder. Disse utfordringene krever sterk politisk respons på alle nivåer.

Kommisjonen har skapt høye forventninger, og veien videre vil på ingen måte være rett frem for von der Leyen og hennes team. Det kan bli krevende å få flertallskonstellasjoner i Europaparlamentet, men

den største utfordringen blir å få tilstrekkelig oppslutning fra Rådet og medlemslandene på nye tiltak og økte ambisjoner.

6. Status for etablering av det nye arbeidsmarkedsbyrået (ELA)

Kommisjonen la den 13. mars 2018 frem forslag til en forordning om å opprette et Europeisk arbeidsmarkedsbyrå (European Labour Authority, «ELA»)

Forordningen ble vedtatt formelt i EU den 20. juni 2019 (forordning). ELA skal støtte opp om medlemslandene i saker som angår mobilitet over landegrensene, ved å

(1) legge til rette for tilgang til informasjon for enkeltpersoner og arbeidsgivere om deres rettigheter og plikter innenfor arbeidskraftmobilitet og koordinering av sosial sikkerhet samt tilgang til relevante tjenester;

(2) støtte opp under operasjonelt samarbeid mellom nasjonale myndigheter i grenseoverskridende håndheving av det relevante EU-regelverket, herunder å lette felles inspeksjoner (Å utføre tilsyn hører til medlemsstatenes kompetanse, så kontroller vil under alle omstendigheter utføres i samsvar med de nasjonale lovene i de berørte medlemsstatene).;

(3) sørge for mekling og tilrettelegging av løsninger i tvister mellom nasjonale myndigheter eller i tilfeller av grenseoverskridende arbeidsmarkedsforstyrrelser, for eksempel omstilling av selskaper som påvirker flere medlemsstater.

ELA er nå etablert som et nytt EU-byrå og de første stillingene er besatt. Lanseringen skjedde med høytidelig markering i Brussel 16. og 17. oktober 2019, samtidig med det første styremøtet. Norge er observatør i styret for ELA. Innvielsesseremonien 16. oktober ble ledet av (daværende) kommisjonspresident Jean-Claude Juncker samt en rekke andre kommissærer og saksordføreren fra Europaparlamentet.

Byrået er foreløpig plassert i Brussel, men vil bli flyttet til Bratislava i Slovakia når lokaler og annen logistikk der er på plass. ELA skal etter planen være fullt operativt innen 2023 og anslått årlig budsjett vil være rundt € 50 millioner. Euro og ELA skal etter forslaget ha ca 140 ansatte, inkludert nasjonale liason-tjenestemenn fra medlemsstatene.

7. Nytt direktiv for å beskytte varslere

I april 2018 kom kommisjonen (DG Justice) med forslag til et nytt direktiv om beskyttelse av whistleblowers (varslere) på europeisk nivå. Direktivforslaget ble omtalt i de forrige halvårsrapportene. Det er også omtalt i Arbeids- og sosialdepartementets EØS-notat om saken.

Direktivet ble formelt vedtatt 23. oktober 2019. Ifølge direktivet har medlemslandene i utgangspunktet en frist på to år - til 17. desember 2021 - med å gjennomføre direktivet i nasjonal rett. Formålet med direktivet er å bedre håndhevingen av EU-retten og EUs politikk innenfor spesifikke områder ved å fastsette felles minimumsstandarder som sikrer et høyt beskyttelsesnivå for varslere.

Varslingsdirektivet er et minimumsdirektiv, dvs. at medlemsstatene kan ha regler som gir bedre beskyttelse for varslere enn det som følger av direktivet. Videre er det presisert at medlemsstatene kan ha regler om varslervern også på andre områder enn de som er listet opp i direktivet.

11. Status - endringer i trygdekoordineringsforordningen

Kommisjonen la 13. desember 2016 frem forslag til endringer i trygdeforordningen (883/2004) og gjennomføringsforordningen (987/2009). Formålet var ikke å endre grunnleggende elementer, men å forsøke å forenkle, tydeliggjøre og gjøre det lettere å håndheve regelverket. Kommisjonen ønsker også å styrke fri bevegelse av arbeidskraft, og hindre misbruk og uthuling av sosiale sikkerhetsordninger. Forslaget fokuserte særlig på seks områder:

(i) Adgang til sosiale stønader for de som ikke er yrkesaktive,

(ii) Trygderettigheter for utsendte arbeidstakere

(iii) Langtids pleietrengende

(iv) Foreldrepenger

(v) Dagpenger;

(vi) Diverse endringer.

Forhandlingene har vært svært vanskelige, både mellom medlemsstatene og mellom Råd og Europaparlamentet. Det rumenske formannskapet inngikk en foreløpig avtale våren 2019 med Europaparlamentet, Denne enighet innebar blant annet at

- arbeidsledighetstrygd kan tas med til et annet EØS-land i seks måneder. I dag er grensen tre måneder.
- man må jobbe en måned i et annet EØS-land for å få rett på ledighetsytelser, forutsatt at man har opptjent trygderettigheter i et annet EØS-land. (I dag gjelder retten etter én dag i Norge).
- Grensearbeidere kan etter å ha jobbet i seks måneder, ta med seg ledighetstrygden til hjemlandet i opp til femten måneder.

Denne avtalen ble det ikke flertall for da medlemsstatene behandlet saken i etterkant, og saken ble overført det finske formannskapet i annet halvår 2019. Det finske formannskapet satte saken på agendaen igjen, og gjorde flere forsøk på å komme videre i forhandlingene. I slutten av november 2019, hadde elleve uformelle trilogforhandlinger funnet sted, herav tre under det finske formannskapet. Men uenigheten mellom ulike medlemsland og mellom Europaparlamentet og Rådet var for stor. Det foreligger dermed ingen enighet om endringer i trygdeforordningen, og det er uvisst hva som vil skje videre.